

Píše Jakub Vaněk

(E*forum, 27. 07. 2022)

Znovuoživení zájmu o autorství literárního díla v kontextu konceptů identity, subjektivity či žánrů autobiografie nebo autofikce je v posledních letech v kurzu také v české literární vědě. Svědčí o tom množství publikací, které ve filozofickém či literárně teoretickém rámci zkoumají vztahy mezi psaním a konstrukcí identity. Z mnohých zmiňme například *Vyprávět sám sebe* Kláry Soukupové (2021) či *Stávám se řečí* Anny Schubertové (2021). Podobným směrem míří v knize ***Nedokončené konstrukce*** (s podtitulem ***Stendhal, Deml, Michaux***) také **Lukáš Prokop**. Svůj záměr definuje obecně jako snahu „odhalit vztah lidské identity a literární tvorby“ (s. 10) nebo jinými slovy „vztah psaného textu a člověka s jeho zkušeností ve světě“ (s. 31).

Opírá se přitom o fenomenologicky laděný přístup literární kritiky tzv. ženevské školy, především Jeana Starobinského, který má pomoci „postihnout složité cesty vědomí od reflexe k tvorbě, tedy k dílu, a ji doprovázející způsoby subjektivity“ (s. 29). Svě úvahy Prokop rozvíjí na základě tematické četby vybraných děl Stendhala, Jakuba Demla a Henriho Michauxe. Tito autoři mají přitom v jeho knize odlišné postavení. Zatímco Stendhal představuje podle Prokopa základ moderní autofikční prózy vystavěné na impulzech německé romantické filozofie, ale také četby Montaignových esejů či spisů Jeana-Jacquesa Rousseaua, Michauxe autor vidí „prozatím na konci dané problematiky“ (s. 51).

Texty Jakuba Demla pak tvoří v knize jakýsi střed – jednak pro své umístění mezi pomyslné mezní body Prokopem vytyčeného období, jednak pro zvláštní postavení česky psaného textu v kontextu tradice francouzského písemnictví – podstatná část autorova teoretického zázemí i zvolených primárních textů z této tradice vychází. Prokopovu knihu tak lze mimo jiné číst i jako svérázný pokus o začlenění textů Jakuba Demla do kontextu francouzské literatury.

Výběr Jakuba Demla vysvětluje Prokop poněkud stroze tím, že je „tradičně považován za nejsobečtějšího a nejsebestřednějšího autora české literatury“ (s. 16) – s odvoláním na Arna Nováka, kterého však na jiném místě nařkne z toho, že nepochopil spisovatelovu intenci (s. 208). Nasnadě je přitom otázka: a co Ladislav Klíma nebo Richard Weiner, případně další autoři, jejichž posedlost sebereflexivním a autofikčním psaním je stejně jako u Demla zakotvená (zjednodušeně řečeno) dobově? Ještě nápadnější je arbitrárnost výběru ve srovnání s Věrou Linhartovou, jejímž pracím se věnuje například výše zmíněná Anna Schubertová či Veronika Košnarová. Proč v Prokopě knize absentuje? Linhartová se ve svém raném díle přímo odvolává na

Stendhala, pracuje s (ovšem nepřiznanými) aluzemi na texty Jakuba Demla a Henriho Michauxe, s nímž se později osobně seznámila v Paříži.

U textu, který nemá za cíl vyčerpávající průzkum česky psané literatury vzhledem ke zvolenému tématu, by samozřejmě bylo zbytečné vypisovat, na co vše autor domněle zapomněl. Zmínkou o Linhartové chci však upozornit na jednu z výraznějších slabín Prokopovy knihy, která se pojí s omezeností materiálu, na jehož základě však autor vynáší obecně znějící soudy (včetně domnělého zatímního zakončení dané problematiky dílem Henriho Michauxe), a tou je zarážející absence autorek včetně teoretiček (v Prokopově knize narazíme pouze na jediné ženské jméno – francouzské literární teoretičky François Susini-Anastopoulos). Ani v kontextu současné literární vědy nelze přece mluvit o „zkušenosti člověka ve světě“, jak píše Prokop, bez reflexe mezi vlastního materiálu a své pozice. Pominutí feministické perspektivy (když nemluví o perspektivách jiných marginalizovaných skupin) jednoduše vymazává z moderní literatury důležitý rozměr, a ambiciózně zaměřenou práci tak víceméně diskvalifikuje. Nelze přitom zakrývat, že se jedná také o systémový problém. Chybějící reflexe specifického postavení vybraných textů maskovaná univerzalistickým tónem však sdostatek bije do očí.

Prokop sice v úvodu knihy předesílá, že „bude-li možné z analýzy odvodit nějaké obecnější závěry, pak to budou jen ty, které nastíní zájem určité historické epochy či úroveň dobového poznání“ (s. 19). Zapomíná ovšem dodat, že celá problematika má také výrazně politický rozměr. Když například mluví o tom, že „i přirozenost je pro člověka vědomou volbou a má nutně teatrální rysy“ (s. 52), je zřejmé, že záměrně či nezáměrně ignoruje přístupy Judith Butler či dalších autorek více či méně spjatých s performativním obratem ve vědách o člověku, které jsou alespoň podle mého názoru považovány za běžnou součást i literárněvědného uvažování u nás. Opakované poukazy na nutné kontextuální a dobové čtení však bez reflexe politického rozměru literatury vyznívají poněkud plynule.

Absence politického a obecněji kritického čtení, které by dovolilo vidět téma lidské zkušenosti a konstrukce subjektivity i jeho zpracování u zvolených autorů více problémově, souvisí také s celkovým koncepčním uchopením práce. Prokopovi nelze upřít schopnost pozorného, přemýšlivého čtení s citem pro syntézu, které dobře odpovídá zvolené formě eseje (s. 10). Zaráží však jistá naivita a přímočarost, s jakou přistupuje k autofikčním strategiím v literárních textech. Chybí například důkladnější rozpracování pojmu identity a jeho odlišení od subjektu, otázky po způsobech, jakými vzniká totožnost (identita) mezi vypravěčem autobiografické prózy a empirickým autorem, ale například také reflexe toho, že pro analýzu si autor zvolil prozaické texty, zatímco Henri Michaux psal především ve verších a bývá řazen spíše k tradici francouzské poezie atp.

Knihy Lukáše Prokopa působí dojmem příliš velkého sousta. Cenná je jednotlivými postřehy k vybraným textům, především Stendhalovým deníkům a autofikčním prózám, textům z okruhu *Šlépějí* Jakuba Demla a k básnickým a cestopisným pracím

Henriho Michauxe, ale také k *Esejům* Michela de Montaigne. Příkladem může být nemoc a plavba u Michauxe či svérázné spojení peněz (trh a obchod jako komunikace s druhými) s křesťanstvím (Duch svatý) a sebepotvrzením (zpeněžitelnost jako důkaz hodnoty vlastní práce) u Demla. Celkově však kniha přináší spíše zklamání svou nedotažeností a teoretickou vratkostí. I po formální stránce jako by imitovala svůj titul: *Nedokončené konstrukce*. Splynutí s předmětem vlastního zájmu lze sledovat také v případě romantismu, který knihou prochází jako přízrak. Autor se opakovaně vrací k představám „suverénního a autonomního subjektu“, které považuje za stále živý koncept vycházející z romantického myšlení (týká se to ale také například představy antagonismu jedince a společnosti, snu o soukromém jazyce a koneckonců také sjednocení literatury a života). Příznačné však je, že historický přehled, který nabízí v úvodní části knihy (s. 54-74), končí právě obdobím romantismu. Kniha tak se svou nejasněnou ambicí postihnout určitou uzavřenou epochu a zároveň reflektovat texty 20. století působí podivně anachronicky, a vzhledem k moderním textům přinejlepším limitovaně.

Prokopova publikace sice není prosta překlepů, nelogických větných konstrukcí a především množství vágních a opisných tvrzení, ale jako celek nepostrádá čtivost. Vzhledem k očekávatelným standardům v edici Památníku národního písemnictví je však podivné, jak autor zachází s překlady – tedy že neuvádí, zda cituje existující překlad či zda se rozhodl (často již přeložená díla) přeložit sám. V případě beletrie cituje francouzské originály, v případě teorie pak překlady, u primárních textů, které mají pouze dílčí výkladovou funkci (Augustin, Descartes aj.), pak často ani necituje z primárních textů, ale pouze ze sekundárních. Nebyla tak tato kniha nakonec vydána vlastně předčasně?

Lukáš Prokop: *Nedokončené konstrukce. Stendhal, Deml, Michaux*. Praha: Památník národního písemnictví, 2021, 339 s.

www.ipsl.cz